

Eitt bókaummæli:

KJAK UNDIR

HERI MOHR

I 2017 gav Bókaforlagið Sprotin út bókina KJAK UNDIR KRÍGNUM, og Bergur Rønne Moberg, lektari í føroyskum bókmentum á Føroyamálsdeildini, Fróðskaparsetur Føroya, var ritstjóri. Undirritaði fekk bókina í jólagávu 2018 frá einum langabbasoni, abbasoni og hansara maka.

Bókin er sundurliðað soleiðis:

- Upplýsandi inngangur: Politikkur og onnur virðisøki.
- 51 greinir eftir William Heinesen og Heðin Brú frá 27. februar 1943 til 23. december 1944.

Aftast á permuni lesa vit:

Greinirnar í hesum savni stóðu regluliga sum framhald í Føroya Social-demokrat í 1943 og 1944. William Heinesen og Heðin Brú høvdu skrivað.

Talan er um eitt heildarkent íkast til kjak um føroyskan politikk og føroyska mentan undir seinna heimsbardaga.

Greinirnar hava tveir gløggir eygleiðarar skrivað, og teirra styrki er, at teir duga at síggja grundleggjandi mynstur í føroyskari mentan og serliga í aktuella, politisku kjakmentanini, sum fær eina yvirhaling fyrri og aðra eftir.

Við teimum mongu yvirskipaðu sjónarmiðunum um føroyskan politikk, mentan, fólkalýndi o.a. hevur tilfarið væntandi bæði almennan áhuga hjá søgufroðingum, bókmentasögufroðingum og øðrum fakkfólki.

Bergur Rønne Moberg hevur sum sagt skrivað drúgván, upplýsandi inngang til tess at lýsa eitt intellektuelt og flokspolitiskt óheft íkast mitt í eini grovligari politiserandi tíð.

Tann 6. mars 1943 kunngjördu William Heinesen og Heðin Brú, at "allar ómerktar greinir í hesi deild eru skrivaðar av okkum. Innsendar greinir vilja altíð verða merktar við fullum rithøvundanavni."

Ritstjórin er av teirri áskoðan, at bókin er eitt heildarkent tiltak at lýsa føroyskan politikk og føroyska mentan undir seinna heimsbardaga. Tí, sum hann sigur, greinirnar eru skrivaðar av tveimum gløggum eygleiðarum, hvørs styrki er, at teir 'duga at síggja grundleggjandi mynstur í føroyskari mentan og ikki minst í aktuella politisku kjakmentanini, sum fær eina yvirhaling fyrri og aðra eftir.' [Undirritaði kann skoyta uppí, at W.H. og H.B. sóu fullvæl, eins og fleiri onnur, at okkara ungi, vakri tjóðskaparakur varð yvirgingin av illgresi, sum hóskandi kann kallast harðrent tjóðskaparreyp.]

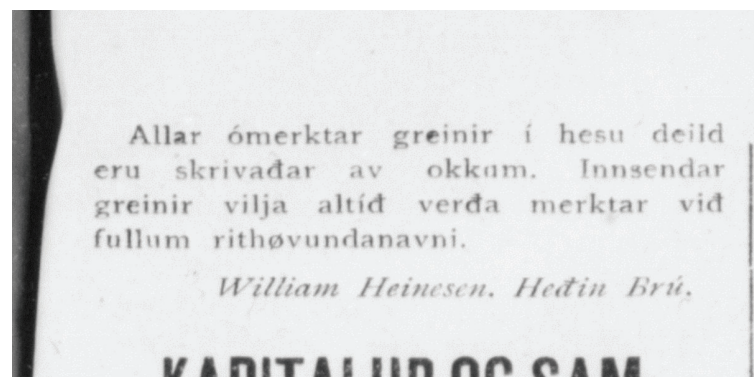
Ritstjórin vil vera við, at William Heinesen og Heðin Brú vilja hava tjóðskaparretorikkini niður á jørðina, tí virknaðurin av hesum retorikki stimbrar ikki føroyska sjálvkenslu og ger ikki Føroyar størri, men elvir tvørturímóti til trongskygni og smáligeit.

Hóast Jóannes Patursson eisini fær skolu oman yvir seg, er hann tó tað stóra undantakið í føroyskum politikki og søgufatan:

"Tað vakrasta og virðismesta í Jóannesar Paturssonar virki hongur ivaleyst saman við hansara hugi at gera Føroyar størri. Hetta skal ikki fatast soleiðis, at vit benda á nýtt landnám; harafturímóti kunnu vit gera okkara land rúmari við at greiða Føroya søgu fyrri okkara landsmonnum, við at vísa okkara føðiland sum eina eind innan fyrri tað norðurlandska samanhagið og at royna at leita fram á eitt grundarlag, har vit kunnu byggja eina

nýggja tjóðskaparliga mentan á eitt nútíðar føroyskt samfelag, har vit sjálvi skulu hava ræðið. Fáur maður her heima hevur verið so eldhugaður fyrri hesum verki sum Jóannes Patursson. Á mangan hátt hevur hann verið framman fyrri sína tíð. Hansara vekingararbeiði hevur altíð verið merkt av óræddari styrki, og hansara sjálvkensla sum føroyingur og norðbúgvur hevur virkað frígerandi á teir nógvu føroyingar, ið hava kent tað mannminkandi altíð at vera undir fremmandum fyrisæti." (Nøkur orð um Føroya fólks søgu, 2.10.1943).

At klandurslyndið í okkara partapolitiska lívi er ein tann størsti meinbogin fyrri øllum mentunarligum og samfelagsligum vøkstri í Føroyum, er tíverri eink nýtt. Fyri seks árum síðani skrivaði Jørgen-Frantz eina sera forvitnisliga grein um hetta málið;

hendan greinin hevur alsamt í dag boð til øll tey mongu her á landi, ið royna at vinna fram til eina greiniligari fatan av okkara tjóðskaparligu, samfelagsligu støðu, og sum av álvara eru farin at leiðast við tí ævinliga persónspolitiska svassinum, sum okkara bløð flóta yvir við.

Her skulu vit loyva okkum at taka upp aftur nøkur brot úr hesari grein (Tikið úr greinini Orð til umhugsunar, 6.11.1943).

Samanumtikið má haldast, at tað er heppið, at greinirnar, sum William Heinesen og Heðin Brú skrivaðu í 1943-1944 – báðir høgt í metum sum heimskendir

rithøvundar – nú eru gjørdar livandi aftur við bókini KJAK.

Málsligar viðmerkingar í innanginum:

Ymiskt, sum sambært føroyskum rætskrivingarreglum er skeiv bending og skeivur stav-ingarháttur, er ikki rættað. Greinarteksturur sleppur stórt sæð at standa, sum hann upphavliga varð prentaður. Staving sum 'menturnar-traditionum' verður sostatt ikki rættað. Tað, sum helst er ávirkan frá havnarmáli, sleppur eisini at standa: "júst í okkara friðleysi og brárisni tíð."

Somuleiðis við danismum: 'týdningarmikilt.' Skeivar fallbendingar eru heldur ikki rættaðar sum t.d.: "í teimum ringu útkomulíkindunum, tann nýggja handilsøldin býður meginpartin av øllum føroyingum, og fyrst og fremst ungdomin." Sumt sær út sum prentvillur, men er tað helst ikki, sum eitt nú danska orðið

ein ólesilig fløkja, sum ikki hongur saman.

Ein grein eitur Frammiúr Føroyingar. Orðið frammiúr kemur fleiristaðni fyrri í bókini.

Tað er eisini vanligt, at samansett orð, til dømis landsmenn, fyrikoma í bókini við bindistriku.

Tað er sera óheppið og órógvandi hjá teimum, ið lesa bókina, at hava kenslu av, at handritið ikki hevur verið endaliga rættlisið, áðrenn tað varð latið til prentingar.

Annað upplagið av KJAK undir krígnum eigur skjótast gjørligt at verða givið út rættlisið – ætlað til skúlabrúks eins og allar hinar bókurnar hjá Williampi Heinesen og Heðini Brú.

Frægast er kanska at makulera restina av fyrsta upplagi.

Til tess at lýsa, hvussu okkara nevndu rithøvundar við holbergskum kannustoypparahumori og handalagi myndaðu føroyskan politikk 1943-1944, verður greinin SØGUTOS 8.7.1944 við hesum skrivað in extenso:

Teir leikandi eru:

Pápin Ramligur fullveldismaður Sonurin.. 14 ára gamal skúlanæmingur

Sonurin:

(Situr og lesur í "Dagblaðnum"). Pápi, her stendur at lesa, at Føroyar í 16. øld vóru "et sandt og vist Norges kronens land og ledemod." Íðan, vóru vit so ikki føroyingar tá?

Pápin:

(Situr og fær sær døgurða). Hvat sigur tú, Óli? Jú vist vóru vit føroyingar, tað hava vit altíð verið, og tað eru vit tíbetur enn.

Sonurin:

Jú men, hvussu kundu vit so samstundis vera "et Norges kronens land og ledemod og Norges riges rette medbyggere og indfødte mænd?"

Pápin:

Lat meg síggja! Jú, hetta hava skilamenn skrivað, so tað man vera rætt (grundar eitt sindur) Ja, Óli...vit vóru norðmenn. Vit eru tí betur sprotnir av góðum norskum runni, tí eru vit ikki enn av látri

